

ГУМАНІТАРНІ ПИТАННЯ МЕДИЦИНИ І ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

DOI: 10.26693/jmbs07.06.149

УДК 378.015-057.85:[001.101:159.9

Донець І. М., Єрошенко Г. А.,

Лисаченко О. Д., Кінаш О. В.,

Григоренко А. С., Шевченко К. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Полтавський державний медичний університет,
Полтава, Україна

Мета. Розгляд та врахування психологічних особливостей наступних елементів процесу засвоєння знань: мотиваційної сфери навчання; сприймання нового матеріалу; формування науково-теоретичного мислення на основі осмислення та узагальнення навчального матеріалу під час засвоєння наукових понять та розв'язування задач; закріплення навчального матеріалу і застосування його на практиці; особливостей самостійної роботи, розумового розвитку та вміння студентів вчитися.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення та систематизація відомостей науково-методичної літератури.

Результати. Засвоєння знань є складним процесом, який охоплює механізми та шляхи формування студентом індивідуального досвіду, що відбувається упродовж навчання та всього життя в результаті спостереження, узагальнення, прийняття рішень і власних дій, стихійно чи у спеціальних освітніх умовах. Навчання є складною інтелектуальною діяльністю особистості, що поєднує в собі всі пізнавальні процеси, а саме сенсорно-перцептивні, мнемічні, розумові та метакогнітивні знання, які забезпечують значеннєву обробку, збереження та відтворення матеріалу, що забезпечує результат навчання та навчальної діяльності.

Знання – перевірений суспільно-історичною практикою і засвідчений логікою результат процесу пізнання та адекватного відображення дійсності у свідомості студента у вигляді уявлень, понять, суджень, теорій. Знання можуть бути донауковими, життєвими, художніми (як специфічний спосіб естетичного освоєння дійсності), науковими (емпіричні та теоретичні). Знання характеризуються такими якостями, як системність, узагальненість, усвідомленість, гнучкість, дієвість, повнота,

міцність. Знання, набуті в процесі навчання у вузах, характеризуються різною глибиною проникнення здобувачів освіти у їх сутність, що, у свою чергу, зумовлено: досягнутим рівнем пізнання даної галузі явищ; цілями навчання; індивідуальними особливостями студентів; наявним запасом знань; рівнем їх розумового розвитку; адекватністю засвоєваних знань – віку особистості.

Засвоєння наукових знань студентами відбувається шляхом розв'язання навчальних розумових завдань, сходження від абстрактного до конкретного та від загального до індивідуального. Обравши шлях сходження від абстрактного до конкретного, здобувачі повинні спочатку засвоїти основні поняття – складові теорії науки (навчального предмету), що дає розуміння його загальних ознак та допомагає розкриттю його часткових проявів. Одночасно цей шлях повинен поєднуватися зі зворотним – від конкретного до загального. Засвоєння є процесом сприймання, переробки й збереження отриманих знань та застосування їх у розв'язанні практичних і теоретичних завдань. Воно має складну внутрішню структуру, яка охоплює отримання нової інформації; перетворення (трансформацію); пристосування інформації до розв'язання завдань; перевірку і контроль результатів.

Процесу засвоєння нового матеріалу передують готовність студентів до участі в процесі навчання, формування активно-позитивного ставлення до майбутньої пізнавальної діяльності, створення мотиваційної сфери, опора на попередні знання і досвід та зосередження уваги на об'єкті пізнання. Будь-яка діяльність породжується певними мотивами і проходить в певних умовах, тому, щоб виникло бажання вчитися, в учбовій ситуації повинні бути мотиви, що спрямовують індивіда до оволодіння певними знаннями та вміннями.

Висновки. Процес засвоєння знань є важливою складовою процесу навчання та навчальної діяльності, необхідною умовою й основним механізмом психічного розвитку людини протягом усього її життя, основою всебічного розвитку особистості студента. Цим пояснюється велика кількість концепцій та досліджень процесу навчання взагалі та процесу засвоєння знань зокрема, особливого значення набула концепція поетапного формування розумових дій.

Ключові слова: знання, навчання, засвоєння знань, навчальний матеріал, сприймання.

Вступ. Знання – перевірений суспільно-історичною практикою і засвідчений логікою результат процесу пізнання та адекватного відображення дійсності у свідомості студента у вигляді уявлень, понять, суджень, теорій. Знання можуть бути донауковими, життєвими, художніми (як специфічний спосіб естетичного освоєння дійсності), науковими (емпіричні та теоретичні). Знання характеризуються такими якостями, як системність, узагальненість, усвідомленість, гнучкість, дієвість, повнота, міцність. Знання, набуті в процесі навчання у вузах, характеризуються різною глибиною проникнення здобувачів освіти у їх сутність, що, у свою чергу, зумовлено: досягнутим рівнем пізнання даної галузі явищ; цілями навчання; індивідуальними особливостями студентів; наявним запасом знань; рівнем їх розумового розвитку; адекватністю засвоєних знань – віку особистості.

Засвоєння знань є складним процесом, який охоплює механізми та шляхи формування студентом індивідуального досвіду, що відбувається упродовж навчання та всього життя в результаті спостереження, узагальнення, прийняття рішень і власних дій, стихійно чи у спеціальних освітніх умовах. Навчання є складною інтелектуальною діяльністю особистості, що поєднує в собі всі пізнавальні процеси, а саме сенсорно-перцептивні, мнемічні, розумові та метакогнітивні знання, які забезпечують значеннєву обробку, збереження та відтворення матеріалу, що забезпечує результат навчання та навчальної діяльності [1].

Мета роботи. Розгляд та врахування психологічних особливостей наступних елементів процесу засвоєння знань: мотиваційної сфери навчання; сприймання нового матеріалу; формування науково-теоретичного мислення на основі осмислення та узагальнення навчального матеріалу під час засвоєння наукових понять та розв'язування задач; закріплення навчального матеріалу і застосування його на практиці; особливостей самостійної роботи, розумового розвитку та вміння студентів вчитися.

Методи дослідження: аналіз, узагальнення та систематизація відомостей науково-методичної літератури.

Результати дослідження. Засвоєння наукових знань студентами відбувається шляхом розв'язання навчальних розумових завдань, сходження від абстрактного до конкретного та від загального до індивідуального. Обравши шлях сходження від абстрактного до конкретного, здобувачі повинні спочатку засвоїти основні поняття – складові теорії науки (навчального предмету), що дає розуміння його загальних ознак та допомагає розкриттю його часткових проявів. Одночасно цей шлях повинен поєднуватися зі зворотним – від конкретного до загального. Засвоєння є процесом сприймання, переробки й збереження отриманих знань та застосування їх у розв'язанні практичних і теоретичних завдань. Воно має складну внутрішню структуру, яка охоплює отримання нової інформації; перетворення (трансформацію); пристосування інформації до розв'язання завдань; перевірку і контроль результатів [2].

Основними характеристиками засвоєння є:

- міцність – незалежність використання засвоєних знань і вироблених умінь від часу, різноманітності ситуацій та умов їх застосування. Вона суттєво залежить від системності, змістової організації сприйнятого навчального матеріалу, його особистісної значущості й емоційного відгуку, який викликає в студента цей матеріал. Характер засвоєння залежить від вікових можливостей здобувачів, використаних засобів, співвідношення репродуктивних і продуктивних дій, здатності узагальнювати;
- керованість, тобто активність у засвоєнні та особистісна зумовленість засвоєння (зворотний вплив засвоєння та формування особистості студента: нових мотивів, цілей, стратегій засвоєння, оцінювання тощо);
- узагальненість на рівні принципу, програми (розуміння студентом основного правила, закономірності, основної стратегії дії) і способу дії (розуміння шляху її здійснення);
- готовність (легкість) актуалізації знань, повнота і системність. Характер дій свідчить про всі характеристики засвоєння, які можуть бути не тільки безпосередніми, але й опосередкованими через дії [3, 4].

У дослідженнях ряду психологів відстежується думка про складність та багатокомпонентність процесу засвоєння знань та виділені його компоненти:

1. Позитивне ставлення здобувачів освіти до засвоєння нових знань, що виражається в підвищеній увазі та інтересу до змісту навчального предмету.
2. Процес безпосереднього чуттєвого ознайомлення з матеріалом, що вимагає

наочності самого навчального матеріалу і виховання спостережливості.

3. Мислення, як процес активної переробки отриманого матеріалу, що розглядається в термінах осмислення та розуміння всіх зв'язків і відносин, включення нового матеріалу у вже наявну в досвіді здобувача систему.
4. Процес запам'ятовування і збереження отриманої та опрацьованої інформації, пов'язаний з процесами фіксації і збереження в пам'яті.

Аналогічний підхід до розуміння сутності та складності процесу засвоєння знань можна знайти в дослідженні С. Л. Рубінштейна. Існують стадії процесу засвоєння, а саме: первинне ознайомлення з матеріалом, або його сприйняття в широкому сенсі слова; осмислення; спеціальна робота по закріпленню навчального матеріалу; оволодіння матеріалом - у сенсі можливості оперувати ним у різних умовах, застосовуючи його на практиці. На думку В. П. Симонова, рівні засвоєння знань співвідносні з відповідними його етапами: розрізнення (або розпізнавання) предмета; запам'ятовування; розуміння; застосування [1].

Процесу засвоєння нового матеріалу передують готовність студентів до участі в процесі навчання, формування активно-позитивного ставлення до майбутньої пізнавальної діяльності, створення мотиваційної сфери, опора на попередні знання і досвід та зосередження уваги на об'єкті пізнання. Будь-яка діяльність породжується певними мотивами і проходить в певних умовах, тому, щоб виникло бажання вчитися, в учбовій ситуації повинні бути мотиви, що спрямовують індивіда до оволодіння певними знаннями та вміннями [5].

Мотиви навчання поділяються на: пізнавальні (спрямовані на опанування новими знаннями) та соціальні (зумовлені відносинами між людьми в процесі навчання). Пізнавальні мотиви закладені в самому процесі навчання: допитливість, інтерес до знань, потреба в розумовій діяльності, у пізнанні, у розширенні знань про навколишню дійсність, різноманітні інтелектуальні почуття, прагнення здобути нові знання й навички, бажання вдосконалювати свої пізнавальні можливості та інтелектуальні здібності. До соціальних мотивів навчальної діяльності належать ті, які за своїм походженням та змістом ніби виходять за межі суто навчального процесу і пов'язані з широкими суспільними взаємовідносинами (широка соціальна мотивація), а саме: соціальні й комунікативні мотиви, мотиви утилітарного порядку та тривожності, мотиви пов'язані з потребою у самовихованні. У формуванні мотиваційної сфери навчання необхідно враховувати емоційне ставлення студента

до процесу засвоєння знань. Емоції, відображаючи взаємозалежність між мотивами й можливостями успіху діяльності, що реалізує ці мотиви, не лише супроводжують процес діяльності, а й випереджають його, готуючи тим самим студента до діяльності. Специфіка співвідношення різних сторін мотиваційної сфери проявляється у вигляді інтересів студента. Зовнішні прояви його інтересів відображають пізнавально-емоційне ставлення до навчання, а отже є показниками за якими викладач може простежити якісні зміни, що виникають в мотиваційній сфері здобувача освіти. Успіх у формуванні соціальних і пізнавальних мотивів навчання залежить від правильної постановки і розв'язання навчальних задач з урахуванням того, яким чином досягається висока ймовірність правильних відповідей – за рахунок зменшення складності задачі чи за рахунок сформованих у студента узагальнених дій та операцій [6].

Важливий вплив на формування мотивації навчання має оцінювання викладачем діяльності студента. При цьому як позитивна так і негативна оцінка може виступати стимулом підвищення його пізнавальної активності, але за умови, що студент розуміє, якими критеріями в оцінюванні його успіхів чи невдач керується викладач. Студент усвідомлює значення засвоєння ним знань для професійної підготовки по вибраній спеціальності, яке поглиблює вибірковість його інтересів [7].

Першою ланкою в засвоєнні знань є сприймання нового матеріалу. Сприймання – це відображення цілісних предметів і явищ при безпосередній дії подразників на органи чуття. Основними властивостями сприймання, які потрібно враховувати під час засвоєння нового матеріалу є: предметність, цілісність, структурність, константність та усвідомлення. Переробка даних починається не після сприймання (спостереження) предметів чи явищ, а під час них. Сприймання відбирає одні об'єкти і зовсім не помічає інші. Результати подальшого опрацювання залежать від того, що саме помітила людина в об'єктах [5]. Цей відбір залежить від будови самого об'єкту, власного досвіду та методики навчання. Тому у процесі викладу матеріалу викладачу необхідно: новий навчальний матеріал викладати лаконічно; навчальну інформацію узагальнювати та уніфікувати; у процесі викладу навчальної інформації акцентувати увагу на її сенсаційних моментах; відносно самостійні одиниці навчального матеріалу розмежувати одну від одної; новий навчальний матеріал повинен мати чітку, зрозумілу і легку для запам'ятовування структуру, яка відрізняється від структури інших одиниць інформації; новий навчальний матеріал потрібно «очистити» від зайвої інформації. Особливо важливе на цьому етапі перше враження

студента від навчальної інформації, яке надовго залишиться в його свідомості. Тому потрібно, щоб це враження було правильним. Особливу увагу слід приділяти візуальному представленню навчальної інформації (близько 90% інформації людина одержує через зір) та використанню різних знаково-символьних систем [8], оскільки це сприяє кращому сприйняттю навчального матеріалу та формуванню творчого мислення [9].

Заключним етапом процесу засвоєння знань, умінь і навичок є застосування їх на практиці, що є здійсненням переходу від абстрактного до конкретного. Внаслідок діяльнісного підходу до процесу навчання знання не протиставляються умінням та навичкам як діям з певними властивостями, а входять в них як складова частина. Знання не можуть бути засвоєними поза діями студента. Якість знань визначається змістом діяльності, в яку вони входять складовим компонентом. Застосування знань на практиці досягається різноманітними вправами, самостійними роботами на лабораторних і практичних заняттях, в різних видах повторень, творах тощо. Якісному засвоєнню знань сприяє застосування їх під час розв'язання різних варіативних задач. Ефективність засвоєння знань залежить від мотивації, навчання, розвитку емоційної сфери студентів, їх самостійності та творчої ініціативи.

У вищих навчальних закладах основними методами навчання є лекції, практичні заняття та самостійна робота. На лекціях для успішного навчання і виховання студентів потрібен тісний контакт лектора з аудиторією, заснований на урахуванні вікових та індивідуальних особливостей слухачів, на ораторському мистецтві викладача, на вмінні реагувати на зміни в настрої аудиторії. Також важливе місце в навчальному процесі займають практичні заняття та самостійна робота студентів (аудиторна та позааудиторна), в останній виділяють елементи самовиховання, самоосвіти та саморозвитку.

Поряд з засвоєнням знань, умінь та навичок здобувач освіти повинен навчитися творчо мислити, самостійно доповнювати та оновлювати знання, свідомо і творчо використовувати набутий багаж знань для розв'язання практичних завдань. Засвоєння суспільно-історичного досвіду в процесі навчання полягає в активній творчій переробці

набутих студентами знань та побудові на їх основі нових, необхідності формування самостійності, ініціативності та розвитку прагнення до самовдосконалення та саморозвитку. Висока ефективність процесу навчання досягається завдяки власній творчій активності студента, в якого сформовані вміння самостійно здобувати та використовувати отримані знання.

Перехід студента від діяльності під безпосереднім керівництвом викладача до самостійних форм залежить від рівня сформованості в нього вміння вчитися. Вміння вчитися слід відрізнити від вміння виконувати предметні дії. Вміння вчитися – це специфічна діяльність, яка полягає в засвоєнні знань в певній системі і взаємозв'язках.

Поряд з рівнем сформованості навчальної діяльності та розвитком умінь навчатися, вирішальний вплив на самостійність при отриманні знань, мають особливості розумового розвитку. Важливою особливістю вміння вчитись є пізнавально-емоційне ставлення студента до навчання, пізнавальний інтерес та його інтелектуальні здібності [10]. Оскільки студентський вік є важливим етапом розумового розвитку, зокрема розвитку пізнавальних функцій та інтелекту (в кількісному та якісному вимірі), в цьому віці відбувається формування індивідуального стилю розумової діяльності. При цьому розумова діяльність конкретного студента визначається певним рівнем самостійності, свідомості, розумової працездатності та ефективності праці [11].

Заклучення та перспективи подальших досліджень. Таким чином, процес засвоєння знань є важливою складовою процесу навчання та навчальної діяльності, необхідною умовою й основним механізмом психічного розвитку людини протягом усього її життя, основою всебічного розвитку особистості студента. Цим пояснюється велика кількість концепцій та досліджень процесу навчання взагалі та процесу засвоєння знань зокрема, особливого значення набула концепція поетапного формування розумових дій. Процес засвоєння знань студентами складається з наступних ланок: сприймання нового матеріалу; осмислення, розуміння та узагальнення навчального матеріалу; його закріплення; застосування знань, умінь і навичок (застосування на практиці), кожна з яких має свої психологічні особливості.

References

1. Orlov A.B. Problems of restructuring the psychological and pedagogical training of a teacher. *Pytannya psykholohiyi*. 1988;1:16-26.
2. Leshchynskyi OP. Dydaktyka, metodyka, novi informatsiyni tekhnolohiyi [Didactics, methodology, new information technologies]. *Pedahohika i psykholohiya*. 2002;1-2:34-41. [Ukrainian]
3. Trofimov YuL, Rybalka VV, Honcharuk PA. *Psykholohiya* [Psychology]. Pidruchnyk. Za red YuL Trofimova. K: Lybid; 1999. 558 s. [Ukrainian]

4. Khokhlina OP. Meta osvity v konteksti formuvannya zahalnykh i spetsialnykh zdibnostey [The goal of education in the context of the formation of general and special abilities]. *Pedahohika i psykholohiya*. 2003;3-4:72-76. [Ukrainian]
5. Stepanova MA. Intellectual development in the conditions of non-developmental education. *Voprosy psykholohiyi*. 2004;5:33-46.
6. Nelovkina-Bernal OA. Pedahohichni umovy formuvannya profesynoi spryamovanosti studentiv medychnykh spetsialnostey [Pedagogical conditions of formation of professional orientation of students of medical specialties]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. 2010;10(197):12-21. [Ukrainian]
7. Chobitko MH. Samovdoskonalennya studentiv - maybutnikh uchyteliv - u protsesi osobystisne oriyentovanoi profesynoi pidhotovky [Self-improvement of students - future teachers - in the process of personally oriented professional training]. *Pedahohika i psykholohiya*. 2004;1:57-69. [Ukrainian]
8. Androshchuk IV. Vzayemodiya yak pedahohichna katehoriya [Interaction as a pedagogical category]. *Pedahohichni dyskurs*. 2013;14:15-19. [Ukrainian]
9. Fitsula MM. *Pedahohika. Navchalnyi posibnyk dlya studentiv vyshchykh pedahohichnykh zakladiv osvity* [Study guide for students of higher pedagogical educational institutions]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan;1997. 192 s. [Ukrainian]
10. Semenova EA. *Diagnostics and formation of professional representation of students in the educational space of the educational institution*. 2006. 140 p.
11. Naydonov IM. *Navchalno-metodychnyi kompleks dystsypliny «Osnovy psykholohiyi ta pedahohiky»* [Educational and methodological complex of the discipline «Fundamentals of psychology and pedagogy»]. Navchalnyi posibnyk. Vydannya 2-he. K: Vydavnytstvo «Kupriyanova O.O.»; 2009. 280 s. [Ukrainian]

UDC 378.015-057.85:[001.101:159.9

**Psychological Aspects of Knowledge Acquisition
by Students of Higher Education**

**Donets I. M., Yeroshenko G. A., Lysachenko O. D.,
Kinash O. V., Grigorenko A. S., Shevchenko K. V.**

Abstract. *The purpose of the study* In this work, special attention is paid to the examination and consideration of the psychological features of the following elements of the process of knowledge acquisition: the motivational sphere of learning; perception of new material; formation of scientific and theoretical thinking based on the understanding and generalization of educational material during the assimilation of scientific concepts and solving problems; consolidation of educational material and its application in practice; features of independent work, mental development and ability of students to learn.

Material and methods. We used the following methods: analysis, generalization and systematization of information of scientific and methodical literature.

Results. Assimilation of knowledge is a complex process that encompasses the mechanisms and ways of formation of individual experience by a student, which occurs throughout education and throughout life as a result of observation, generalization, decision-making and own actions, spontaneously or in special educational conditions. Learning is a complex intellectual activity of an individual that combines all cognitive processes, namely sensory-perceptual, mnemonic, thinking and metacognitive knowledge, which ensure meaningful processing, preservation and reproduction of material, which ensures the result of learning and educational activities.

Knowledge is the result of the process of cognition and the adequate reflection of reality in the student's mind in the form of ideas, concepts, judgments, theories, verified by socio-historical practice and certified by logic. Studies can be pre-scientific, life, artistic (as a specific way of aesthetic mastering of reality), scientific (empirical and theoretical). Knowledge is characterized by such qualities as systematicity, generalization, awareness, flexibility, effectiveness, completeness, strength. The knowledge acquired in the process of studying in higher education institutions is characterized by a different depth of penetration of education seekers into their essence, which, in turn, is determined by the achieved level of knowledge of this field of phenomena, learning goals, individual characteristics of students, available stock of knowledge, the level of their mental development, the adequacy of acquired knowledge – the age of the individual.

The assimilation of scientific knowledge by students takes place by solving educational mental tasks, moving from the abstract to the concrete and from the general to the individual. Having chosen the path of ascent from the abstract to the concrete, students must first learn the basic concepts – the components of the theory of science (of the subject), which gives an understanding of its general features and helps to reveal its partial manifestations. At the same time, this path must be combined with the reverse – from specific to general. Assimilation is the process of perceiving, processing and preserving the acquired knowledge and applying

it in solving practical and theoretical tasks. It has a complex internal structure, which covers the acquisition of new information, transformation, adaptation of information to solving tasks, verification and control of results.

The process of assimilation of new material is preceded by the readiness of students to participate in the learning process, the formation of an active and positive attitude to future cognitive activity, the creation of a motivational sphere, reliance on previous knowledge and experience, and focusing attention on the object of knowledge. Any activity is generated by certain motives and takes place under certain conditions, so that there is a desire to learn, in the educational situation there must be motives that direct the individual to master certain knowledge and skills.

Conclusion. The process of assimilation of knowledge is an important component of the process of learning and educational activities, a necessary condition and the main mechanism of mental development of a person throughout his life, the basis of comprehensive development of a student's personality. This explains the large number of concepts and studies of the learning process in general and the process of knowledge acquisition in particular. The concept of the step-by-step formation of mental actions has gained special importance.

Keywords: knowledge, learning, knowledge acquisition, educational material, perception.

ORCID and contributionship:

Ilona M. Donets : 0000-0001-9644-5589 ^D

Galyna A. Yeroshenko : 0000-0003-4279-485X ^{E, F}

Olha D. Lysachenko: 0000-0002-7351-9335 ^F

Oxana V. Kinash : 0000-0003-3797-9534 ^B

Alyona S. Grigorenko : 0000-0003-2268-6384 ^A

Kostyantyn V. Shevchenko: 0000-0003-1665-3236 ^E

A – Work concept and design, B – Data collection and analysis,
C – Responsibility for statistical analysis, D – Writing the article,
E – Critical review, F – Final approval of the article

CORRESPONDING AUTHOR

Ilona M. Donets

Poltava State Medical University,

Department of Biology

23, Shevchenko Str., Poltava 36024, Ukraine

tel: +380993779982, e-mail: donetsilona24@gmail.com

The authors of this study confirm that the research and publication of the results were not associated with any conflicts regarding commercial or financial relations, relations with organizations and/or individuals who may have been related to the study, and interrelations of coauthors of the article.

Стаття надійшла 14.10.2022 р.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування